Eduskunnan lakivaliokunta

K2024-20

17.9.2024

lav@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne: HE 63/2024 vp, asiantuntijakuuleminen 19.9.2024:
HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE ETÄYHTEYKSIEN KÄYTÖN EDISTÄMISTÄ OIKEUDENKÄYNNEISSÄ YLEISISSÄ TUOMIOISTUIMISSA KOSKEVAKSI LAINSÄÄDÄNNÖKSI

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) kiittää mahdollisuudesta lausua ja pyydettynä lausuntona esittää seuraavaa.

Asianajajaliitto pitää esitysluonnosta ja siinä ehdotettuja muutoksia keskeisiltä osin hyvinä ja toivottuina. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan ehdotetut muutokset turvaavat oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, kunhan säännöksiä sovelletaan esitysluonnoksen perusteluissa kuvatuin tavoin ja etäyhteyksien käytössä on toimivat järjestelmät. Asianajajaliitto haluaa korostaa, että etäyhteyksien käytössä tulee huomioida riittävästi käsiteltävän asian laatu.

Asianajajaliitto pitää ehdotettuja säännöksiä tuomarin osallistumista oikeudenkäyntiin etäyhteydellä hyvinä. Asianajajaliitto esittää lisäksi, että esitysluonnoksen säännöskohtaisiin perusteluihin kirjoitettu erityisen tärkeä seikka asianosaisten kuulemisesta etäoikeudenkäynnin toimittamisesta päätettäessä kirjataan lakitekstiin. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan lautamieskokoonpanoihin tuomarin etäosallistuminen ei kuitenkaan sovellu.

> Ehdotettu muutos kursivoituna OK 2:16:een:
>
> ”Sen estämättä, mitä 15 §:n 1 momentissa säädetään, rikos- tai riita-asian suullinen valmistelu, pakkokeinolaissa tarkoitetun asian suullinen käsittely tai perustellusta syystä myös muun asian suullinen käsittely voidaan toimittaa niin, että puheenjohtaja sekä tuomioistuimen muu ratkaisukokoonpano ja asianosaiset osallistuvat siihen etäyhteydellä, jos tuomioistuin *asianosaisia kuultuaan* harkitsee tämän soveliaaksi.”

Asianajajaliitto pitää ehdotettua säännöstä etäoikeudenkäynnin julkisuudesta hyvänä ja riittävänä. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan olisi kuitenkin syytä säännökseen nimenomaisesti kirjaamalla täsmentää, että säännöksen mukainen julkisuuden toteuttamisen takaaminen ei koske suljettuja käsittelyjä.

Asianajajaliitto pitää todistelun vastaanottamista koskevien lisäedellytysten kumoamista hyvänä. On riittävää, että videoyhteyden soveltuvuus todistelun vastaanottamiseen jätetään arvioitavaksi kokonaisuutena yleisen soveliaisuusharkinnan kautta. Etäyhteyksiä käytettäessä tulisi antaa asianmukaiset toimintaohjeet myös kuultaville etäyhteydellä kuultavan todistajan kutsussa. Lisäksi tulisi huolehtia tietoturvallisen kuulemisen varmistamisesta ja mahdollisuudesta omien laitteiden käyttöön.

Asianajajaliitto katsoo, että lakiin tulisi kirjata selkeästi näkyviin se seikka, että ilman näköyhteyttä tapahtuva kuuleminen on mahdollista vain, jos näköyhteydellä tapahtuva etäkuuleminen ei ole mahdollista tai kohtuullisesti järjestettävissä.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan asianosaisten kantaa tulisi aina tiedustella harkittaessa todistajan tai asiantuntijan kuulemista videoyhteyttä käyttäen. Säännöskohtaisista perusteluista tulisi poistaa vastakkainen näkemys.

Asianajajaliitto kannattaa sitä, että asianosaisen suostumus ei olisi ehdoton edellytys asianosaisen etäosallistumiselle, mutta rikosasian vastaajan tahdonvastainen etäosallistuminen tulisi sovellettavaksi poikkeuksellisesti ja tarkasti rajatuissa tilanteissa.

Asianajajaliitto katsoo, että rikosasian vastaajan osalta tahdonvastaisen etäosallistumiseen ei voi riittää yleisellä tasolla asetettu erityinen syy, vaan tällainen perusoikeuksiin rinnastuva oikeus tulee olla tarkkarajaisesti rajattu laissa. Asianajajaliitto katsoo, että säännökseen tulisi kirjata tarkemmin, että henkilökohtainen läsnäolo istuntosalissa voidaan evätä vastaajalta silloin, kun tuomioistuimella on perusteltu aihe olettaa, että vastaaja tulisi uhkaamaan tai painostamaan oikeudenkäynnin asianosaisia taikka muulla tavoin vakavasti häiritsemään istunnon kulkua.

Asianosaisille tulee aina varata tilaisuus etukäteen esittää kantansa etäosallistumisesta ja asianosaisten esittämille perusteluille kannoille on annettava huomattava painoarvo soveliaisuusharkinnassa. Säädösteknisesti etäosallistumisesta tulisi säätää samassa momentissa.

> Ehdotettu muutos OK 12:8.1:een (ja vastaavasti ROL 8:13.1:een):
>
> ”Riita-asian asianosainen saa osallistua suulliseen käsittelyyn käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin asianosaisia kuultuaan katsoo sen soveliaaksi. Tuomioistuin voi vain erityisestä syystä määrätä asianosaisen osallistumaan suulliseen käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen, jos asianosainen vastustaa tällaista osallistumistaan. Asianosaisen kuulemiseen todistelutarkoituksessa käyttäen teknistä tiedonvälitystapaa sovelletaan kuitenkin 17 luvun 52 ja 56 §:ää.”

Ehdotettu tavoite pakkokeinojen ja poissalon seuraamusten käyttöalan laajentamisesta koskemaan etäyhteydellä tapahtuvaa valmisteluistuntoa ja kattamaan osallistumisen etäyhteydellä myös muualta kuin toisessa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona on hyvä ja toivottava, mutta Asianajajaliitto ei pidä ehdotettuja säännöksiä sisällöltään onnistuneina. Säännöstasolle tulisi kirjata lisäedellytyksiä seuraamuksille tai vaihtoehtoisesti keino vapautua seuraamuksista.

Asianajajaliitto katsoo, että etäyhteyden käyttö soveltuu hyvin tunnustamisoikeudenkäynteihin. Mikäli vastaajalle ei poikkeuksellisesti olisi avustajaa, ei etäkuuleminen Asianajajaliiton näkemyksen mukaan olisi soveltuva tunnustamisoikeudenkäyntiin. Asianajajaliitto katsoo, että pääsääntönä myös tunnustamisoikeudenkäynneissä tulee säilyä se, että asianosaiset osallistuvat oikeudenkäyntiin istuntosalista käsin.

Asianajajaliitto pitää keskeisenä toimivia teknisiä järjestelmiä ja yhteyksiä. Videoyhteyksien ja niiden tallenteiden tulee olla teknisesti korkeatasoisia. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan on ensiarvoisen tärkeää, että tuomioistuinlaitos järjestää tähän tarvittavat investoinnit, koulutuksen ja tuen, jotta uudistuksen tarkoitus ja hyödyt toteutuvat ja asianosaisten oikeusturvan toteutuminen voidaan taata.

Tekninen ratkaisu tulee olla yhteensopiva käyttäjien järjestelmien kanssa. Asianajajaliitto tuo esiin, että Microsoftin Skype for Business on korvattava turvallisella ja käyttäjäystävällisellä, myös tuomioistuinten ulkopuolella toimivalla, modernilla viestintäratkaisulla osapuolten yhdenvertaisen aseman sekä oikeudenkäynnin keskeisten periaatteiden toteuttamiseksi.

Helsingissä 17. syyskuuta 2024

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Pääsihteeri

LAATI

Asianajaja Kristiina Liljedahl, Helsinki

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu siviiliprosessioikeuden asiantuntijaryhmässä.